

אוניברסיטת בר-אילן

תאריך עדכון: 26.3.2018

שם ומס. הקורס: ההיסטוריה של הג'אז

47-421-01

מרצה: ד"ר יצחקי רז

סוג הקורס: הרצאה

היקף שעות: 0-2

מסטר: א'

שנת לימודים: תשע"ט

דוא"ל: raz.yitzhaki@biu.ac.il

מועד: יום ג 18:00-20:00

א. מטרת הקורס

מטרת הקורס היא להקנות ללומדים העשרה וגישה אל ההקשר ההיסטורי, הפוליטי והחברתי של התפתחותו של הג'אז מימיו הראשונים ועד לימינו. הקורס יקנה לתלמידים, צעד אחר צעד, מפתח להבנה של הז'אנר שלעיתים נתפס כמורכב מדי, ובתוכם כלים שיאפשרו ללומד הערכה, שיפוט וביקורת של הג'אז בהקשריו השונים.

ב. רציונל

סיפורו של הג'אז מגולל את סיפורה של המהפכה החברתית העצומה שהתחוללה במאה העשרים. הג'אז צמח כביטוי תרבותי אשר שיקף באופן אותנטי תהליכים פוליטיים ותרבותיים וצבע אותם בצבעים ססגוניים. המפתח להבנת הג'אז מצוי בהבנת ההקשר למהפכה זו. מהו הרקע הפוליטי, החברתי והתרבותי שמתוכו צמח הג'אז? מיהם האומנים הבולטים ומהו ייחודם? כיצד התפתחה האסתטיקה המוזיקלית לאור התמורות החברתיות והתרבותיות - מימיה הראשונים בניו אורלינס ועד לימינו. מהם יחסי הגומלין בין הג'אז וז'אנרים מוזיקליים שונים בני זמננו - כמו המוזיקה הפופולארית, רית'ם אנד בלוז, בוסה נובה, רוק אנד רול, פופ(אנק), ועד למוזיקה הודית, ראג'י, וטאנגו?

ג. מהלך מפגשי הקורס

הקורס מבוסס הרצאות פרונטאליות המלוות במצגות, קטעי שמע ווידאו נדירים, הדגמות חיות על פסנתר (במידה וקיימים התנאים באולם ההרצאות) ובפלייליסטים ערוכים אונליין המיועדים לחיפוש ולחקר עצמאי של הסטודנטים.

להלן פירוט מפגשי הקורס:

1. ניו אורלינס - כור היתוך

שירת העבדים, הרגטיים והבלוז החושני צומחים על רקע מציאות קוסמופוליטית נדירה, טעונה ותוססת בין יושבי העיר: אירופאים, קריאולים ועבדים שחורים. הצלילים החמים שנשמעים מידיי לילה במועדוני רובע החלונות האדומים, עומדים לשנות את פניה של ההיסטוריה המוזיקלית לעד.

2. מניו אורלינס לשיקאגו וניו יורק - החיידק משתולל

עם ההגירה הגדולה של שנות העשרה של המאה העשרים עושה הג'אז מסע מניו אורלינס אל מדינות הצפון. צלילי סצנת הלילה של ג'לי-רול מוֹרְטוֹן, מא' רייני וסְדְנִי בְּשֶׁה הבוקעים ממרתפי האלכוהול, כובשים את היבשת בתקופת היובש כרקע לחיים המתירניים של צעירים מרדנים.

3. ניצוצות של גאונות

חוקי היובש מצמיחים באופן פרדוקסלי מועדונים המספקים אלכוהול משובח ושפע של תעסוקה עבור אמני ג'אז המספקים את מוזיקת הרקע למיליוני צעירים הוללים. הרנסנס של הארלם מצמיח שיתופי פעולה נדירים בין מעבדים מוזיקליים – כמו דיוק אלינגטון, המקבעים סדר בתזמורות ובין כוכבים – כמו לואי ארמסטרונג ואת'ל וואטרס, הפורצים כל גבול.

4. עידן הסווינג - נראה אתכם יושבים בכיסא...

השפל הכלכלי הגדול מותיר את תושבי ארה"ב חסרי כל, ללא קורת גג, מקורות פרנסה. צעירים מוצאים מזור באופנת ריקודי הסווינג הגואה לצלילי התזמורות הגדולות. עם בני גודמן, גלן מילר, דיוק אלינגטון קאונט ביסי, בילי הולדי ואלה פיצ'רלד.

5. ביבופ - נמצאו האשמים בבלאגן!

בתקופת מלחמת העולם השנייה, מדלדלות התזמורות הגדולות מטובי הנגנים ואמריקה מאבדת עניין בריקודים. במועדון קטן בניו יורק צומחת אסתטיקה חדשה - אומנות גבוהה וסמל לאליטיזם שחור: ג'אז מתוחכם, אינטלקטואלי, אנרגטי ו...מאד מורכב להבנה. ביחד נפענח את הקסם של צ'ארלי פארקר, דיזי גילספי, מרי לו וויליאמס ועוד.

6. קול ג'אז – השקט שאחרי הסערה

במקביל להתבססות של הרית'ם אנד בלוז, עולים צלילים שקטים של ג'אז רגוע - המחליפים את סערת הביבופ. אמנים כמו מיילס דייוויס, גיל אוואנס, נט קינג קול, ומהחוף המערבי - דייב בְּרוּבֶק, צ'אט בייקר, וג'רי מאליקן מפתיעים באסתטיקה מוזיקלית שליווה ורגועה המבשרת צמיחתו של עידן חדש.

7. פוקט בופ והארד בופ – זרמים חדשים של אסתטיקה מוזיקלית

ג'והן קולטריין, ווס מונטגומרי, סְטֵן גֶטְס, מיילס דייוויס ונט קינג קול - מפתחים תתי-ז'אנרים חדשים בעולם הג'אז, המשלבים קשת סוגונית של השפעות מוזיקליות מהבלוז, קול, הארד בופ, הזרם השלישי, ועד פיתוחים חדשניים בתחום התיאוריה המוזיקלית כמו הג'אז המודאלי.

8. פורצים גבולות בסוף שנות 1950'

לקראת סוף שנות ה 1950' סצנת הג'אז האפרו-קובאנית הרב-גזעית מצמיחה ענפים איתנים, שייתפתחו לימים לז'אנר לאטיני לוחט ועצמאי. מנגד, מיילס דייוויס משלב מוזיקה קלאסית-ספרדית, ודייב ברובק אף מזמן השפעות מטורקה. כל זאת, תוך כדי שמוזיקאים כמו שרה וואהן ממשיכים לשמור על הגחלת המסורתית. התכוננו להיות מופתעים במפגש שלפנינו.

9. אוונגרד וג'אז חופשי - לצד הזרם המרכזי.

אמנים רבי תעוזה כמו צ'ארלס מינגוס, אֹרְנֵט קולמן וג'והן קולטריין קוראים תיגר על גבולות המסורת עם ג'אז חופשי, ואוונגרד, ומביעים עמדה נחרדת ומפוכחת מול אומה במשבר. נינה סימון מתגלה כיוצרת אמיצה שלא

מהססת להטיח ביקורת דרך שיריה הנוקבים. לצידם, אמנים כמו אניטה או'דיי, ביל אוואנס וג'מי סמית' ממשיכים להתוות את הזרם המרכזי ההולך ומתפתח.

10. הרכבי-על בזרם המרכזי וההפתעה הברזילאית

הרכבי-על כמו החמישיות המאוחרות של מיילס דייוויס נוסקים לשיאים אמנותיים מונומנטאליים בעולם הג'אז. מי שהיו בני טיפוחיו של דייוויס: הָרְבִי הֶנְקֹזֶק, וִיין שוֹרְטֶר ג'וֹ זאווינול וצ'יק קוריאה הופכים לפורצי דרך עצמאיים בעלי אמירה ייחודית- ומנגד שיתופי פעולה של אמנים כמו סָטֶן גֶטְס עם אנטוניו קארלוס ג'ובים ואֶסְטֶרוד ג'ילְבֶרְטוֹ מצמחים את הבוֹסָה נֹבָה הברזילאית השקטה והאקזוטי.

11. Funk, ג'אז חשמלי ומוזיקת עולם

עמדה פוליטית נחרצת כנגד האפליה על רקע גזעי הצמיחה את ה-Funk השחור של ג'יימס בראון ומוזיקת הרוק של דור הפרחים - חישמלה את הג'אז באנרגיה סוערת. הרכבים רבי תעוזה כמו "תחזית מזג האוויר" של זאווינול, "ותזמורת מאהבישנו" של מְקֶלוֹפְלִין, ו"אורגון", יוצרים סגסוגות בלתי אפשריות לכאורה, בין ג'אז חשמלי, השפעות אפריקאיות, פוֹלְק, ומוזיקת עולם. כל כיוון אפשרי במפגש המפתיע שלפנינו.

12. קרבות הטיטאנים בג'אז

לג'אז יש שורשים ברורים, אך האם יש לו גבולות? כשנדמה שאי אפשר לחדש יותר, אמנים חדשניים רוקחים לפילוסופיה של הג'אז - סְאָלְסָה מְסָאָטוֹ דומינגו וקוֹבָה, רָגָאי מְג'מִיָקָה, סְמָבָה ברזילאית של טאניה מאריה, ראגות הודיות של זאקיר חוסיין ואפילו מוזיקת כליזמר יהודית של ג'והן זורן. מנגד, טוענים שמרנים כמו ווינטון מרסאליס - כנגד ההתרחקות מהמסורת השחורה ש - "זה לא ג'אז". מי ינצח במאבק על הגדרת גבולותיו של הג'אז המודרני?

13. רָטֶרוֹ מודרני בשנות התשעים

גְרֹב פְּאָנְקִי וְבִיטִים אלקטרוניים השתלבו עם מסורות מעולם הג'אז בהפקות האולפן המבריקות של שנות התשעים. סאונד מלוטש כבש גם את הבמות בכיכובם של הרכבי העל של פאט מת'יני, היילו ג'אקסט, ג'ושוע רדמן, מאדסקי מארטין וודס וקני גארט. כל אלה, תוך מבט מפוקח על מסורות שלא נס ליחן.

14. שנות האלפיים -

הכל אפשרי בעידן המודרני בו הגבולות המגדירים את הג'אז מטושטשים עד לא-קיימים. העולם הוירטואלי של הרשת מאפשר לאמני ג'אז השראה והשפעה הדדית נטולת מגבלות פיזיים. העידן המודרני מדהים בסגוגיותו - ועדיין שומר על אותה פילוסופיה בבסיס ההגדרה האסתטית של הג'אז. דיאנה קראל, הירומי אואהארה, בראד מאלדאו, מאריה שניידר, אספרנזה ספולדינג, טיגראן המאסיאן, סנאקרי פאפי ועוד.

ד. חובות הקורס

- נוכחות פעילה בשיעורים
- השתתפות בדיונים
- הגשת מטלות שבועיות
- הגשת עבודת סיום

מרכיבי הציון:

נוכחות והשתתפות פעילה במפגשים (60%)

הגשת מטלות שבועיות (20%)

עבודת סיום (20%)